Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego

KUJAWY POMORZE

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu

Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego

2024 ROK KOBIET ODWAŻNYCH WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Książnica Kopernikańska w Toruniu

POSEŁKI

NA SEJM USTAWODAWCZY 1919–1922

Wystawa planszowa „POSEŁKI NA SEJM USTAWODAWCZY 1919–1922", dofinansowana ze środków budżetu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, została przygotowana z okazji ustanowienia roku 2024 Rokiem Kobiet Odważnych Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Jej celem jest przybliżenie sylwetek tych odważnych, światłych i oddanych Polsce kobiet – pierwszych ośmiu posłanek zasiadających w ławach poselskich w Sejmie Ustawodawczym (1919–1922), jednoizbowym organie parlamentarnym wybranym dla uchwalenia konstytucji II Rzeczypospolitej.

Organizatorzy wystawy pragną podziękować za pomoc w jej przygotowaniu: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie, Muzeum Sopotu, Zamkowi w Kwidzynie – Oddziałowi Muzeum Zamkowego w Malborku, Oddziałowi Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu, a także pani Katarzynie Mączyńskiej, Lechowi Kamińskiemu oraz Oldze Wiechnik. Wyrażamy również wdzięczność za możliwość skorzystania z materiałów z archiwum rodzinnego Jerzego Wilczkowiaka.

KURATOR WYSTAWY: Sandra Blokowska-Ciak

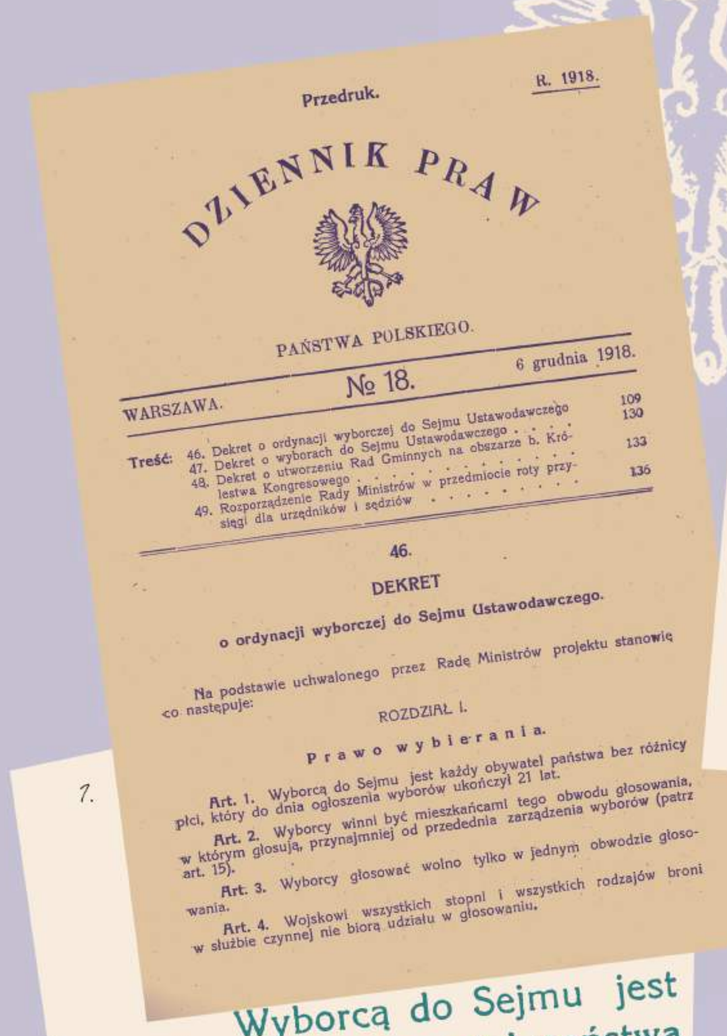
OPRACOWANIE: Magdalena Geraga, Andrzej Mazur, Mariusz Balcerek

PROJEKT GRAFICZNY: Kamil Snochowski

1. Inauguracja obrad Sejmu Ustawodawczego. Mowę wygłasza Józef Piłsudski.
Źródło: „100. rocznica uchwalenia Konstytucji Marcowej". Sejm.gov.pl. 2021. https://www.sejm.gov.pl/KonstytucjaMarcowa.nsf/.

WYBORY 1919

do Sejmu Ustawodawczego

Przedruk. R. 1918.

DZIENNIK PRAW

PAŃSTWA POLSKIEGO.

WARSZAWA. № 18. 6 grudnia 1918.

Treść:
46. Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego 109
47. Dekret o wyborach do Sejmu Ustawodawczego 130
48. Dekret o utworzeniu Rad Gminnych na obszarze b. Królestwa Kongresowego 133
49. Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie roty przysięgi dla urzędników i sędziów 136

46.

DEKRET

o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego.

Na podstawie uchwalonego przez Radę Ministrów projektu stanowię co następuje:

ROZDZIAŁ I.

Prawo wybierania.

Art. 1. Wyborcą do Sejmu jest każdy obywatel państwa bez różnicy płci, który do dnia ogłoszenia wyborów ukończył 21 lat.

Art. 2. Wyborcy winni być mieszkańcami tego obwodu głosowania, w którym głosują, przynajmniej od przedednia zarządzenia wyborów (patrz art. 15).

Art. 3. Wyborcy głosować wolno tylko w jednym obwodzie głosowania.

Art. 4. Wojskowi wszystkich stopni i wszystkich rodzajów broni w służbie czynnej nie biorą udziału w głosowaniu.

1.

3.

Do Kobiet Polskich

Pamiętajcie, że nas jest więcej, niż mężczyzn i że głosy nasze zadecydują o przedstawicielstwie narodu polskiego.

Jacy będą posłowie, taki będzie Sejm, takie będą prawa i rządy.

4.

Kobiety Polskie!

Poraz pierwszy staniecie do urn wyborczych i decydować będziecie o losach Ojczyzny.

Wasze głosy mogą przechylić szale wyborcze!

2.

Kobiety Polki!

Świętym obowiązkiem każdej z Was jest głosować do Sejmu!

5.

Staruszka 80-letnia niesie swój głos...

6.

Cena numeru w Krakowie, na prowincyi i w Król. Polskiem 30 hal.

ILUSTROWANY KURYER CODZIENNY

Rok X. Kraków, Poniedziałek 27 stycznia 1919. Nr. 25.

PRENUMERATA MIESIĘCZNA: W Krakowie . . . . . Kor. 7·80 Na prowincyi . . . . . „ 8·—

Wyborcy! — dziś macie zadecydować!

Czy naród polski dorósł do niepodległości.
Czy Sejm warszawski będzie wyrazem jedności narodu p
Czy będziemy budować potężną Polskę ludową w zw
Czy hasłem naszem ma być równość i wolność wszyst
Czy Sejm ustawodawczy będzie pracował nad pod
nad podsycaniem ich niezadowolenia, aby głód i n
prowodyrów międzynarodówki.

WYBORCY!

dziś swoimi głosami zadecydujecie czy ma p
warunki rozwoju i dobrobytu państwo polskie,
zadowolony, czy też zmartwychwstająca Polsk
krwawem polem eksperymentów partyjnych, si
zmu socyalistycznego.

Wyborcy!

40 chłopów, dalej 15 intelige
chłopskich i 7 inteligentów,
teligentów, 1 ecznie przynda
2 inżynierów, 2 adwokatów,
rat, 2 prawników, 2 redakto
prof. uniw., 2 prof. gimn.,
1 urzędnik.
praktyce przedstaw
Kilku figura
ch, na

Wyborcą do Sejmu jest każdy obywatel państwa bez różnicy płci,

ogłosz

7.

№ 3. Warszawa, d. 25 stycznia 1919 r. Cena 20 f.

KOBIETA W SEJMIE

PISMO KOMITETU WYBORCZEGO KOBIET POSTĘPOWYCH.

Adres Redakcji i Administracji: Marszałkowska 74. Otwarte od 5 — 7.

KOBIETA W SEJMIE.

Kobiety polskie nie wytworzyły specjalnej
trującej akcję wszystkich kobiet
Moszczeńskiej
grupę by
nia wobec
cego. Zb
jusz był n
przedewsz
pierwszego
przejdzie d
wartości pr
wiele z nic
podstawna.

8.

Kobiety w Sejmie.

Kobiety rozporządzają w Polsce większą niż mężczyźni liczbą głosów. Gdyby się więc „uwzięły", mogłyby mieć większość w Polskiem Sejmie. Lecz nie „uwzięły" się i przeto mieć będą w Sejmie tylko 8, a w Senacie zaledwie 3 przedstawicielki.

Do Sejmu weszły następujące panie: Z listy Bloku Współpracy z Rządem nr. 1 — pp. Marja Jaworska ze Lwowa i Eugenja Waśniewska z Warszawy; z listy P. P. S. nr. 2 — p. Zofja Praussowa z Warszawy; z listy Wyzwolenia nr. 3 — p. Irena Kosmowska i p. St. Karnicka; z listy endeckiej nr. 24 — pp. Gabrjela Balicka i Irena Puzynianka; z list ukraińskich p. Milena Natalja Rudnicka.

W Senacie świat kobiecy reprezentować będą: znakomita uczona, prof. dr. Zofja Daszyńska Golińska (z listy nr. 1), p. Dora Kłuszyńska (z listy nr. 2) i p. Helena Kisielewska (z listy ukraińskiej).

9.

10.

1. Dekret Józefa Piłsudskiego (wydany 28 listopada, ale ogłoszony dopiero 6 grudnia) o ordynacji wyborczej, zrównujący kobiety i mężczyzn w prawach wyborczych.
Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego. 1918. *Dziennik Praw Państwa Polskiego* 18: 109–135.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. P28942 A. https://polona.pl/preview/08599613-bbc2-41f1-b753-e6428f21ad74.

2. Centralny Komitet Politycznego Równouprawnienia Kobiet. 1919. *Do Kobiet Polskich: Polki! Głosujcie na Listę No 1. [Inc.:] Pamiętajcie, że nas jest więcej, niż mężczyzn i że nasze głosy zadecydują o przedstawicielstwie narodu polskiego [...] / Centralny Komitet Politycznego Równouprawnienia Kobiet.* s.l: s.n.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. DŻS IA 6c, https://polona.pl/preview/c01e68b9-c813-48c6-a46e-fecfd256bacc.

3. Narodowa Organizacja Wyborcza Kobiet Polskich. [1919]. *Kobiety Polki! [Inc.:] Świętym obowiązkiem Każdej z Was jest głosować do Sejmu [...] / Narodowa Organizacja Wyborcza Kobiet Polskich.* s.l: s.n.
Źródło: Biblioteka Narodowa, DŻS IA 6c Cim. https://polona.pl/preview/605e9fec-8409-4368-86fe-ab67ae81e8f5.

4. *Kobiety polskie! [Inc.:] Poraz pierwszy staniecie do urn wyborczych i decydować będziecie o losach ojczyzny [...].* 1919. s.l: s.n.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. DŻS IA 6c Cim.
https://polona.pl/item-view/d4cbcc13-c446-44b0-8109-a8b87f62694f?page=0.

5. Sawiczewski, Stanisław. 1919. „Staruszka 80-letnia niesie swój głos...". *Świat* 14(5): 5.
Źródło: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, sygn. sygn. P. 1195, https://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication/2024/edition/19766/content.

6. „Wyborcy! – dziś macie zadecydować!" 1919. *Ilustrowany Kuryer Codzienny* 10(25): 1.
Źródło: https://mbc.malopolska.pl/pl/podglad/ilustrowany-kuryer-codzienny-marian-dabrowski-5205.

7. *Kobieta w Sejmie. Pismo Komitetu Wyborczego Kobiet Postępowych* 1919. 3: 1.
Źródło: „100. rocznica uchwalenia Konstytucji Marcowej". Sejm.gov.pl. 2021.
https://www.sejm.gov.pl/KonstytucjaMarcowa.nst/.

8. „Kobiety w Sejmie". 1928. *Drwęca* 8 (37): 1.
Źródło: Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, sygn. 01046. https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/209485/edition/209229/content.

9. Medal wybity z okazji zwołania Sejmu Ustawodawczego. Aut. Czesław Makowski.
Źródło: „100. rocznica uchwalenia Konstytucji Marcowej". Sejm.gov.pl. 2021.
https://www.sejm.gov.pl/KonstytucjaMarcowa.nst/.

10. Odznaka posła na Sejm Ustawodawczy.
Źródło: „100. rocznica uchwalenia Konstytucji Marcowej". Sejm.gov.pl. 2021.
https://www.sejm.gov.pl/KonstytucjaMarcowa.nst/.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Książnica Kopernikańska w Toruniu

ANNA PIASECKA

Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1920–1922)

Anna Piasecka (1882–1980)

Działaczka społeczno-oświatowa o korzeniach ziemiańskich, pedagożka, nauczycielka języka polskiego na tajnych kompletach w Toruniu, propagatorka polskiej prasy. Pierwsza posłanka pochodząca z Pomorza. Zabiegała o powszechną dostępność wykształcenia, zorganizowała w Kwidzynie pierwsze polskie przedszkole oraz szkółkę dla starszych dzieci pochodzących głównie z rodzin robotniczych. Propagowała także równość obywateli wobec powszechnych praw i obowiązków – bez względu na płeć czy narodowość. W sejmie była członkinią Komisji Opieki Społecznej. W 1971 r. została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

2.

Sprawy polskie.

Wybory do Sejmu na Pomorzu.

Na odzyskanem dla Polski Pomorzu odbyły się przed kilku dniami wybory do Sejmu ustawodawczego w Warszawie, których wynik według urzędowego stwierdzenia jest następujący:

Okręg 1. kościerzyński:

Narodowe Stronnictwo Robotników zyskało głosów 57 104 a mandatów 4; wybrani zostali:

1) Adam Chądzyński, urzędnik ministerstwa przemysłu i handlu, z Warszawy;
2) Jakób Nurek, cieśla, ze Starogardu;
3) Izydor Brejski, lekarz z Pelplina;
4) Anna Piasecka z Torunia.

Niemcy zyskali głosów 33514, a mandatów 2.

Związek Ludowo-Narodowy zyskał głosów 32 496 a mandatów 2; wybrani zostali:

1) Józef Haller, generał z Zakopanego;
2) ks. Aleks. Kupczyński, proboszcz, z Dużego Garca.

Polskie Stronnictwo Ludowe na Pomorzu (grupa ...kiego z Gdańska) zyskało głosów 16 183 ...any został:

...rd, proboszcz, z Sierakowic.

...uzyskały:

...sko - Ludowe (grupa ...Gazety Grudziądz... ...na listę tę padło

...wo Robotnic...

1.

Anna Piasecka

Odpowiada na pismo
dn. Fol. 133/59

Podgórz dn 5 X 1959.

Szanowny Panie Adjunkcie.

Po długiem pobycie u mojej wnuczki w Podwiśl... Mar. i krewnych we Warszawie, zastałam w domu list Szanownego Pana, więc spieszę odpowiedzieć.

Kasztyt jaki mnie spotkał serdecznym zapro... wzięciem St. Pana, jest dla mnie bardzo miłą niespo... skanką — przeto postaram się przybyć, kaz zajdz... do mych krewnych w Kwidzynie, gdzie wrazie niebo... mówić Panu zaraz na Jego portret.

Fotografię z czasów plebiscytowych mam tylko jedną, która jest pamiątką mej córki. — Potrzebne dowody przyniosę.

O pierwszej wizycie p. Lydorowa, że pisze „moje wspomnienia z lat 1919 — 1921. i w tym celu wybiera... tam się do Kwidzyna.

Nie spodziewałam się jednak, że w Muzeum Kwidzyńskiem, będą mogła znaleźć źródło wiadomości, z tego okresu, które zajęcie moje będącemu mogłi inspektować.

Kreślę wyrazy wysokiego szacunku

Anna Piasecka

4.

3.

Nr. 133/59

Ob. Anna Piasecka

w Toruniu

Podgórz Anna Stawna

Kierownictwo Muzeum Regionalnego w Kwidzynie zostało uprzejmie powiadomione przez panią Łydowiczową, że Wielce Szanowna Pani zamierza odwiedzić nas w Kwidzynie.

Z radością oczekujemy na przybycie Jej i objecujemy sobie stąd wielkie korzyści przy nawiązaniu sobistych kontaktów.

W dwóch najbliższych salach muzeum naszego zmieszczą się zbiory ilustrujące Walkę o Polskość Powiśla Warmińskiego w latach 1920-22.- Orientujemy się doskonale w tym, jaką wybitną rolę odgrywała Wielce Szanowna Pani w owej przełomowej epoce naszych dziejów. Pragnęlibyśmy jaknajwięcej dowiedzieć się o tym. Ucieszyłoby nas ogromnie, gdyby Pani zechciała ofiarować nam Swoją fotografię i udostępnić wgląd w posiadane przez Siebie dokumenty.

Pozatym sądzimy, że Konsultacja kierownictwa Muzeum z Wielce Szanowną Panią przyniesie w rezultacie niejedno uzupełnienie naszych wiadomości, niejedną korektórę posiadanych dotąd informacji, -że zechce Pani służyć nam rada, pouczeniem, impulsem do dalszej pracy.

Prosimy uprzejmie o doniesienie, w którym dniu i godzinie zawita Szanowna Pani do naszego Muzeum.

z wyrazami czci i szacunku

sdjunkt Alfons Lemański
Kierownik Muzeum w Kwidzyni

P.S. Uprzejmie prosimy o informacje dotyczące ob. Tadeusza Odrowskiego, byłego przywódcy plebiscytowego

l. własnoręczna
[illegible] Kwidzyn

1. Fotografia portretowa Anny Piaseckiej z okresu plebiscytu.
Źródło: Teka ze wspomnieniami działaczy plebiscytowych w zbiorach archiwalnych Zamku w Kwidzynie, oddział Muzeum Zamkowego w Malborku.

2. Trzebiński, Leon. 1920. „Sprawy polskie". *Głos Leszczyński* 1 (62): 1.
Źródło: Miejska Biblioteka Publiczna im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie, sygn. 299080 V, https://www.lbc.leszno.pl/dlibra/publication/18423/edition/17741/content.

3. Fragment korespondencji z 1959 r. dotyczący działalności plebiscytowej oraz spotkania w Muzeum w Kwidzynie Anny Piaseckiej z kierownikiem Alfonsem Lemańskim.
Źródło: Teka ze wspomnieniami działaczy plebiscytowych w zbiorach archiwalnych Zamku w Kwidzynie, oddział Muzeum Zamkowego w Malborku.

4. Fragment korespondencji z 1959 r. Anny Piaseckiej z kierownikiem Alfonsem Lemańskim.
Źródło: Teka ze wspomnieniami działaczy plebiscytowych w zbiorach archiwalnych Zamku w Kwidzynie, oddział Muzeum Zamkowego w Malborku.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
2024 ROK KOBIET
Książnica Kopernikańska w Toruniu

JADWIGA DZIUBIŃSKA

Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

Jadwiga Dziubińska (1874–1937)

Pochodząca z zamożnej, inteligenckiej rodziny, ukończyła nie tylko studia z zakresu nauk biologicznych, społecznych, pedagogicznych i literackich, ale i dwuletni kurs w Towarzystwie Pszczelniczo-Ogrodniczym, gdzie pobierała nauki o glebie, roślinach i chemii rolnej. Została działaczką ruchu ludowego, autorką nowatorskich programów pedagogicznych, założycielką wielu szkół rolniczych, m.in. w Kruszynku, kierowniczką powstałej w 1900 r. szkoły dla wiejskiej młodzieży „Pszczelin" w Otrębusach, w której obowiązywały dwa programy: oficjalny – dla zaborcy, i drugi – tajny, pracownicą Czytelni Towarzystwa Dobroczynności, współpracowniczką tygodnika ludowego *Zaranie*. W sejmie walczyła głównie o to, aby uwolnić społeczeństwo chłopskie od biedy i powszechnego wówczas analfabetyzmu. Była ponadto członkinią Komisji do Spraw Ochrony Zdrowia i Opieki Społecznej.

1.

2.

Zatwierdzenie list państwowych do sejmu i senatu.

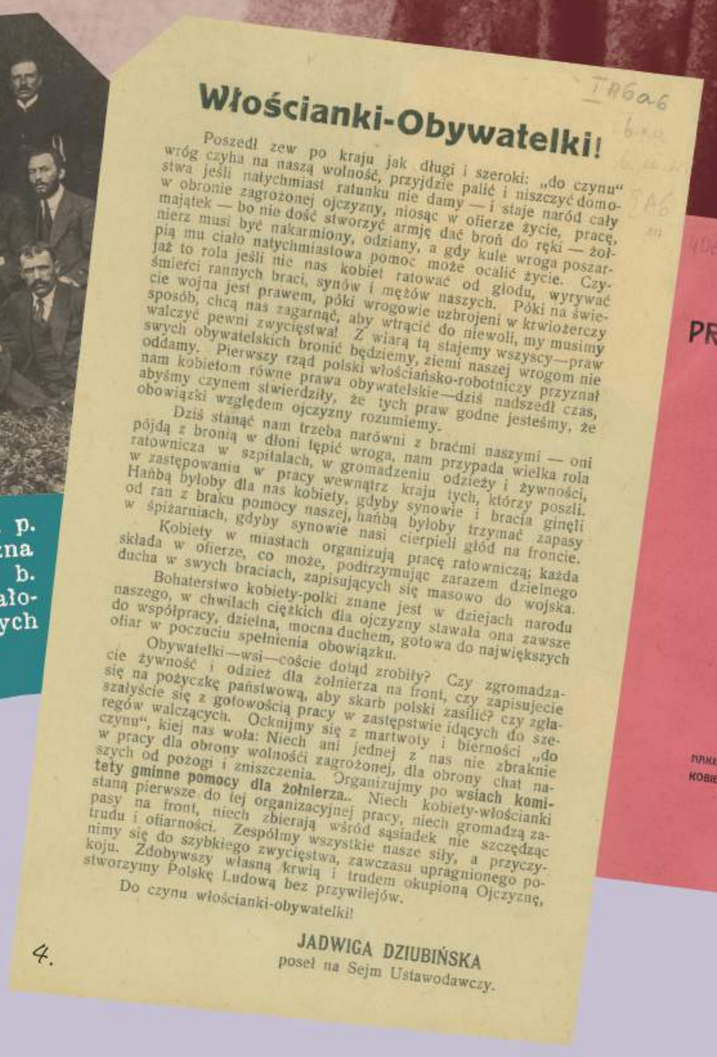
Do sejmu i senatu łącznie zatwierdzono listy następujące:
Nr. 1 — lista Polskiego Stronnictwa Ludowego, w której skreślono kandydaturę p. d-ra Greka, który nie złożył zgłoszenia o wyrażeniu zgody na kandydowanie.
Nr. 2 — lista P. P. S. — skreślono kandydaturę p. Klemensiewicza do sejmu.
Nr. 3 — lista „Wyzwolenia". Skreślono p. d-ra Janika i panią Dziubińską do senatu.
Nr. 5 — lista komunistów.
Nr. 6 — lista Rad Ludowych.
Nr. 7 — lista N. P. R.
Nr. 8 — lista Chrześc. Zw. Jed. Narodowej.
Nr. 10 — lista Unji Państwowo-Demokratycznej, w której skreślono do sejmu pp. Stesłowicza, Wacława Makowskiego, Kolischera, Kamienieckiego i Giełżyńskiego, do senatu pp. Narutowicza, Lozwensteina i Tarnowskiego Zdzisława
wszyscy nie wnieśli zgłoszeń).
12 — lista Polskiego Centrum;
zwisk 16 do sejmu, m. in. pp.
wskiego.
o Stronnictwa
sejmu 14

3.

Śmierć zasłużonej kobiety. Zmarła ś. p. Jadwiga Dziubińska, działaczka społeczna w dziedzinie ludowej oświaty rolniczej, b. posłanka na sejm ustawodawczy, spółzałożycielka przedwojennych szkół rolniczych w Pszczelinie, Kruszynku i Sokołówku.

6.

Włościanki-Obywatelki!

Poszedł zew po kraju jak długi i szeroki: „do czynu" wróg czyha na naszą wolność, przyjdzie palić i niszczyć domostwa jeśli natychmiast ratunku nie damy — i staje naród cały w obronie zagrożonej ojczyzny, niosąc w ofierze życie, pracę, majątek — bo nie dość stworzyć armję dać broń do ręki — żołnierz musi być nakarmiony, odziany, a gdy kule wroga poszarpią mu ciało natychmiastowa pomoc może ocalić życie. Czyjaż to rola jeśli nie nas kobiet ratować od głodu, wyrywać śmierci rannych braci, synów i mężów naszych. Póki na świecie wojna jest prawem, póki wrogowie uzbrojeni w krwiożerczy sposób, chcą nas zagarnąć, aby wtrącić do niewoli, my musimy walczyć pewni zwycięstwa! Z wiarą tą stajemy wszyscy—praw swych obywatelskich bronić będziemy, ziemi naszej wrogom nie oddamy. Pierwszy rząd polski włościańsko-robotniczy przyznał nam kobietom równe prawa obywatelskie—dziś nadszedł czas, abyśmy czynem stwierdziły, że tych praw godne jesteśmy, że obowiązki względem ojczyzny rozumiemy.

Dziś stanąć nam trzeba narówni z braćmi naszymi — oni pójdą z bronią w dłoni tępić wroga, nam przypada wielka rola ratownicza w szpitalach, w gromadzeniu odzieży i żywności, w zastępowaniu w pracy wewnątrz kraju tych, którzy poszli. Hańbą byłoby dla nas kobiety, gdyby synowie i bracia ginęli od ran z braku pomocy naszej, hańbą byłoby trzymać zapasy w śpiżarniach, gdyby synowie nasi cierpieli głód na froncie.

Kobiety w miastach organizują pracę ratowniczą; każda składa w ofierze, co może, podtrzymując zarazem dzielnego ducha w swych braciach, zapisujących się masowo do wojska.

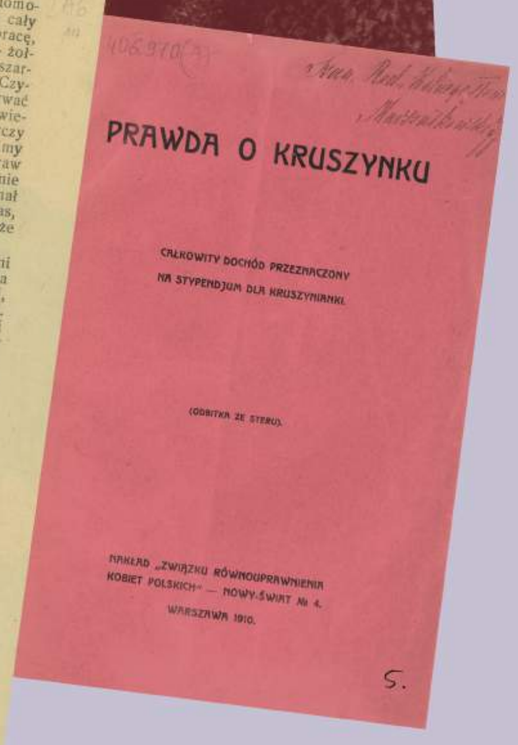
Bohaterstwo kobiety-polki znane jest w dziejach narodu naszego, w chwilach ciężkich dla ojczyzny stawała ona zawsze do współpracy, dzielna, mocna duchem, gotowa do największych ofiar w poczuciu spełnienia obowiązku.

Obywatelki—wsi—coście dotąd zrobiły? Czy zgromadzacie żywność i odzież dla żołnierza na front, czy zapisujecie się na pożyczkę państwową, aby skarb polski zasilić? czy zgłaszaliście się z gotowością pracy w zastępstwie idących do szeregów walczących. Ocknijmy się z martwoty i bierności „do czynu", kiej nas woła: Niech ani jednej z nas nie zbraknie w pracy dla obrony wolności zagrożonej, dla obrony chat naszych od pożogi i zniszczenia. Organizujmy po **wsiach komitety gminne pomocy dla żołnierza.**. Niech kobiety-włościanki staną pierwsze do tej organizacyjnej pracy, niech gromadzą zapasy na front, niech zbierają wśród sąsiadek nie szczędząc trudu i ofiarności. Zespólmy wszystkie nasze siły, a przyczynimy się do szybkiego zwycięstwa, zawczasu upragnionego pokoju. Zdobywszy własną krwią i trudem okupioną Ojczyznę, stworzymy Polskę Ludową bez przywilejów.

Do czynu włościanki-obywatelki!

JADWIGA DZIUBIŃSKA
poseł na Sejm Ustawodawczy.

4.

PRAWDA O KRUSZYNKU

CAŁKOWITY DOCHÓD PRZEZNACZONY NA STYPENDJUM DLA KRUSZYNIANKI.

(ODBITKA ZE STERU).

NAKŁAD „ZWIĄZKU RÓWNOUPRAWNIENIA KOBIET POLSKICH" — NOWY-ŚWIAT № 4.

WARSZAWA 1910.

5.

1. Jadwiga Dziubińska – dyrektor Uniwersytetu Ludowego i Seminarium rolniczego dla nauczycielek szkół rolniczych w Sokołówku. Fotografia portretowa.
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/1/0/10/2431, https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/en/jednostka/-/jednostka/5950220/obiekty/269466.

2. „Zatwierdzenie list państwowych do sejmu i senatu". 1922. *Słowo Pomorskie* 2 (230): 1.
Źródło: Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, sygn. 01066.

3. Fotografia przedstawiająca połączenie klubów PSL „Piast" i PSL „Wyzwolenie" w Sejmie Ustawodawczym.
Źródło: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, sygn. MHPRL /W-4877

4. Dziubińska, Jadwiga. 1919. *Włościanki-obywatelki! [Inc.:] Poszedł zew po kraju jak długi i szeroki: „do czynu" wróg czyha na naszą wolność, przyjdzie palić i niszczyć domostwa [...].* S.l: s.n.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. DŻS IA 6a6 Cim, https://polona.pl/preview/c3b21434-b64c-4722-b5de-0cf9b16f26d4.

5. Zarząd Związku Równouprawnienia Kobiet Polskich, red. 1910. *Prawda o Kruszynku.* Warszawa: Związek Równouprawnienia Kobiet Polskich.
Publikacja zawiera list Jadwigi Dziubińskiej. Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. 406.970 A, https://polona.pl/preview/740a1823-d859-4b3c-9226-2d33d81c6206.

6. „Z kraju". 1937. *Dziennik Bydgoski* 31(26): 6.
Źródło: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy, sygn. R 912.1907 (2°), https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/185226/edition/187318/content.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
2024 ROK KOBIET DOMINIKA
Książnica Kopernikańska w Toruniu

GABRIELA BALICKA-IWANOWSKA

Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

Gabriela Balicka-Iwanowska (1867–1962)

Naukowczyni prowadząca badania z zakresu anatomii i cytologii roślin (jako pierwsza Polka obroniła doktorat z nauk przyrodniczych – z botaniki – na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu w Genewie), asystentka w katedrze fizjologii roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego, działaczka społeczna, nauczycielka, w trakcie I wojny światowej kierowniczka seminarium dla nauczycielek ludowych, członkini Ligi Narodowej. Mając na uwadze „zdrowie moralne narodu", opowiadała się za wprowadzeniem całkowitej prohibicji. Dostrzegała konieczność reformy publicznego szkolnictwa, postulowała powołanie Instytutu Wychowania Narodowego. Wniosła projekt ustawy znoszącej dotychczasowe ograniczenia praw cywilnych kobiet, wnioskowała o ustawowe uregulowanie sytuacji prawnej i społecznej dziecka. Zasiadała w Sejmie Ustawodawczym oraz w parlamencie I, II oraz III kadencji, brała udział m.in. w pracach Komisji Konstytucyjnej (1919–1927) i Oświatowej (1928–1935).

58

P. LAVIALLE

Mme Balicka-Iwanowska (1) signale en 189[illegible] pourpre et d'autres Scrofulariacées, des prolongements d'origine « endospermique », qui s'élargissent et forment chacun un « *haustorium* » contenant des noyaux libres, dans les régions micropylienne et chalazienne. Le même auteur indique la relation qui existe entre la présence d'un haustorium et la grande épaisseur des téguments, chez les Gesnéracées. Traitant de la nature de l'haustorium, l'auteur écrit ceci : « L'haustorium ne possède généralement pas de tissu, il ne forme pas de membranes cellulaires, et, *quand elles se forment, elles sont gélifiées très vite, ou complètement mucilagineuses.* Ex. : *Linaria Cymbalaria.* » La seconde partie de cette description s'applique d'une façon assez exacte au suçoir du *Sonchus* qui sera décrit plus loin.

Billings (2) signale la présence d'un [illegible]storium contenant des noyaux libres [illegible]men, dans un certain [illegible]bre de appartenant à divers[illegible]milles. *Calendula lusitan*[illegible]auteur [illegible]ergide [illegible]e y rem- [illegible]men, mais [illegible]dépens des tissus [illegible]ontéd[illegible]acées, [illegible]ez [illegible]1901). [illegible]les Éricacées, [illegible]iacées (*Bot. gaz.*, 1907).

2.

Fig. 15. — *Sonchus oleraceus*. Détail de la portion [illegible]12) après le dé- [illegible]assise

1.

3. **Gabryela Balicka** w Uniwersytecie Genewskim zdobyła stopień Doktora przyrody.

Działalność na niwie społecznej rozpoczęła już podczas studjów uniwersyteckich, pracując w stowarzyszeniach młodzieży, które objęły całą niemal Polskę. Organizacja ta, jedna z pierwszych po powstaniu 1863 r., zrozumiała doniosłość oddziaływania na lud i postawiła hasło Odrodzenia Polski przez lud.

Przez szereg lat rząd rosyjski skazywał Gabryelę Balicką na przymusowy pobyt zagranicą i wówczas to dom jej, najpierw w Szwajcarji, a potem w Krakowie, był ogniskiem dla młodzieży polskiej.

Dopiero w 1905 r. mogła powrócić do kraju i wówczas, zgodnie z ideałem ca-

3.

Posłowie i senatorowie Związku Ludowo-Narodowego w sejmowym lokalu klubowym
(fragment)

1) Prezes pos. prof. Rybarski, 2) Pos. b. marsz. Trąmpczyński, 3) Pos. dr. Gabrjela Balicka, 4) Wiceprez.pos.prof. Winiarski, 5) Wicemarsz. Czetwertyński 6) Pos. Szebeko, 7) Sen. dr. Seyda, 8) Pos. Plucíński, 9) Sen. Kozicki, 10) Pos. prof. Paczkowski, 11) Pos. ks. prałat Nowakowski, 12) Pos. profesor Dąbrowski, 13) Pos. Lewandowski, 14) Pos. Rzepecki, 15) Pos. Mikleszewski.

4.

Ś. P.

GABRIELA z IWANOWSKICH

BALICKA

dr nauk przyrodniczych, b. posłanka na Sejm

przeżywszy lat 91, opatrzona św. Sakramentami, zasnęła w Panu dnia 19 lutego 1962 roku.

Nabożeństwo żałobne przy zwłokach odprawione zostanie w piątek dnia 23 bm. o godzinie 10 w kościele na cmentarzu rakowickim, po czym nastąpi wyprowadzenie zwłok na miejsce wiecznego spoczynku, o czym zawiadamiają:

siostrzenica, rodzina i przyjaciele.

RZEMIEŚLNICZA SPÓŁDZIELNIA PRACY STOLARZY i PRACOW. POGRZEBOWYCH Zakład Nr 1 Kraków, pl. Szczepański 3 — Tel. 355-67

D. Z. 1070/62 — N-21 (1292) — 35

5.

1. Fotografia portretowa Gabrieli Balickiej.
Źródło: „Gabriela Balicka". b.d. 3/1/0/2/429. Narodowe Archiwum Cyfrowe. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5973288.

2. Ilustracja z *Annales des sciences naturelles. Botanique* 1912. 15 (2): 58.
Źródło: gallica.bnf.fr / Bibliotheque nationale de France, departement Estampes et photographi, ark:/12148/bpt6k55352646.

3. *[Ulotka] : [Incipit:] 1, 2. Pierwsze miejsce na liście 10 zajmuje Paderewski i Dmowski. O gorącej i ofiarnej miłości ich do kraju, o trudnej i odpowiedzialnej roli, jakiej się podjęli zwłaszcza od wybuchu wojny europejskiej, o ich pracy, dzięki której sprawa polska zajęła należyte jej stanowisko, mówić chyba nie trzeba [...].* 1919. s.l.: [s.n.].
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. DŻS IA 6c, http://polona.pl/preview/51c0b970-392f-4e1b-aff3-ac6fa7bec09d.

4. „Posłowie i senatorowie Związku Ludowo-Narodowego w sejmowym lokalu wyborczym". 1928. *Słowo Pomorskie* 8 (88): 3.
Źródło: Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, sygn. 01066.

5. Nekrolog Ś.p. Gabrieli Balickiej.
Pelar, Jan Andrzej i Drukarnia Związkowa. 1962. „[Klepsydra]: [Incipit:] Ś.p. Gabriela z Iwanowskich Balicka dr nauk przyrodniczych, b. posłanka na Sejm [...] zasnęła w panu dnia 19 lutego 1962 roku [...]." Kraków: s.n. Źródło: Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ DZS XXI Bab-Bars 112. https://polona.pl/preview/a15c207b-efda-4474-a9cd-e16fe67c18a1.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
2024 ROK KOBIET DOMAGANIA
Książnica Kopernikańska w Toruniu

FRANCISZKA WILCZKOWIAKOWA

Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

Franciszka Wilczkowiakowa (1880–1963)

Była córką niepiśmiennego, ubogiego robotnika, walczyła całym sercem o poprawę warunków warstwy społecznej, z której się wywodziła, krytykując ponadto nadużycia i niegospodarność nowej polskiej administracji na terenach Pomorza. Przed I wojną światową była działaczką polonijną w południowo-zachodnich Niemczech, prowadząc księgarnię z polskimi książkami, a także działając na rzecz edukacji polskiej diaspory mieszkającej w zachodnich Niemczech. W sejmie weszła w skład Komisji Opieki Społecznej, Oświatowej, a od połowy 1920 roku w skład Komisji Konstytucyjnej. Po zakończeniu kadencji poselskiej zajmowała się redakcją miesięcznika *Głos Kobiety*.

1.

(—) Z powodu wyznaczonych już wyborów do Sejmu z Pomorza, Narodowe stronnictwo robotników tamże ułożyło już dwie swoje listy kandydatów na posłów z okręgu pierwszego i drugiego.

Z kandydatek do Sejmu z Pomorza figurują panie: Anna Anastazja Piasecka, obywatelka z Torunia, Franciszka Wilczkowiakowa, robotnica z Piasek w Poznańskiem i Antonina Zawacka, robotnica z Torunia. Pierwszy okręg z siedzibą głównej komisji wyborczej w Kościerzynie wybiera 9 posłów, drugi okręg z siedzibą w Grudziądzu wybiera 11 posłów. Z niektorych stron na Pomorzu nadeszły protesty przeciw wyznaczeniu niedzieli jako dnia wyborów do Sejmu. Zastępca generalnego komisarza wyborczego na morze p. Wacław Wyczyński odpowiedział, wyraźny przepis ordynacji wyborczej, może tylko Sejm.

3.

2.

4.

Głos Kobiety

ORGAN ZWIĄZKU KOBIECYCH TOWARZYSTW KULTURALNO - OSWIATOWYCH

Nr. 3. | Toruń, dnia 4 lutego 1932 r. | Rok II.

Czy usunięcie kobiet od pracy zmniejszy bezrobocie?

Całe szeregi najtęższych głów i umysłów myślało i myśli i wymyśla najróżniejsze projekty, jakby zażegnać przeżywany prawie przez wszystkie kraje kryzys gospodarczy, którego owocem jest ogromne bezrobocie. Szukają nietylko sposobu na usunięcie tego trapiącego zła, ale szukają

przeżywamy
że na drodze
szenia bezro
trudności, a
nięcie kobie
trudnej spra
by zmniejsz
musi, a z ni
nie pracy w
biecie jak i
zione i wys

6.

Przyznam, że początkowo trochę się bałam za ową panią Wilczkowiakową, czy aby w mowie swej nie „zarżnie" i nie stanie się potem pośmiewiskiem wszystkich chłopów, którzy dopiero zaczną wyśmiewać, że kobiecie tylko garnków pilnować, a nie na zebraniach przemawiać. Aleć obawy moje były zbyteczne, bo jak tylko pani Wilczkowiakowa przemówiła, to zmiarkowałam, że przemawianie dla niej na zebraniach to frasz-ka. Mówiła i mówiła, o sprawach kobiecych, czego brak rodzinie, jak powinno być to i owo, aby potem rodziny nie były rozsadnikami zepsucia, a czasem nawet zbrodni. Wskazywała na różne niesprawiedliwości i tak dalej i tak dalej. Sama widziałam, że wielu chłopów słuchając przemówienia pootwierało gęby i słuchało, jakby po raz pierwszy byli na jakiemś zebraniu. Przemawiało tam jeszcze kilku chłopów, ale mogą się schować w porównaniu z ową mówczynią.

— Ta ci dopiero potrafi mówić! — słyszałam szepty.

5.

1. Zdjęcie portretowe.
Źródło: Archiwum rodzinne Jerzego Wilczkowiaka.

2. Franciszka Wilczkowiakowa z mężem.
Źródło: Archiwum rodzinne Jerzego Wilczkowiaka.

3. P[olska] A[gencja] T[elegraficzna]. 1920. „Z Polski". *Naród* 14: 2.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. P.100968 A
https://polona.pl/preview/a3030e4e-472a-41c2-aa12-dd5bba1146le

4. Strona tytułowa *Głosu Kobiety* 1932, 2 (3): 1.
Źródło: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, sygn. 054323,
https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/67864/edition/74468/content.
Zasób dostępny w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu: 1934–1939, sygn. 02963.

5. Gadulska, Marychna. 1931. „Marychna Gadulska pisze...". *Niedziela* 38: 2.
Źródło: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, sygn. 051281,
https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/73660/edition/80743/content.

6. Franciszka Wilczkowiakowa z wnukami.
Źródło: Archiwum rodzinne Jerzego Wilczkowiaka.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
2024 ROK KOBIET DOMINUJĄCE
Książnica Kopernikańska w Toruniu

MARIA MOCZYDŁOWSKA

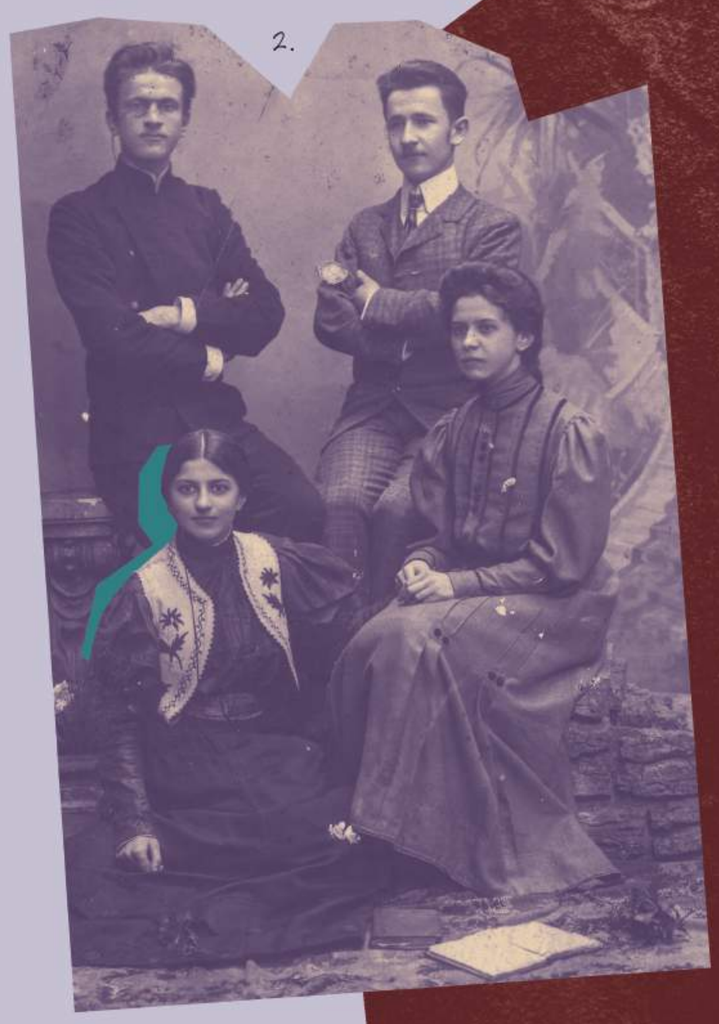
Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

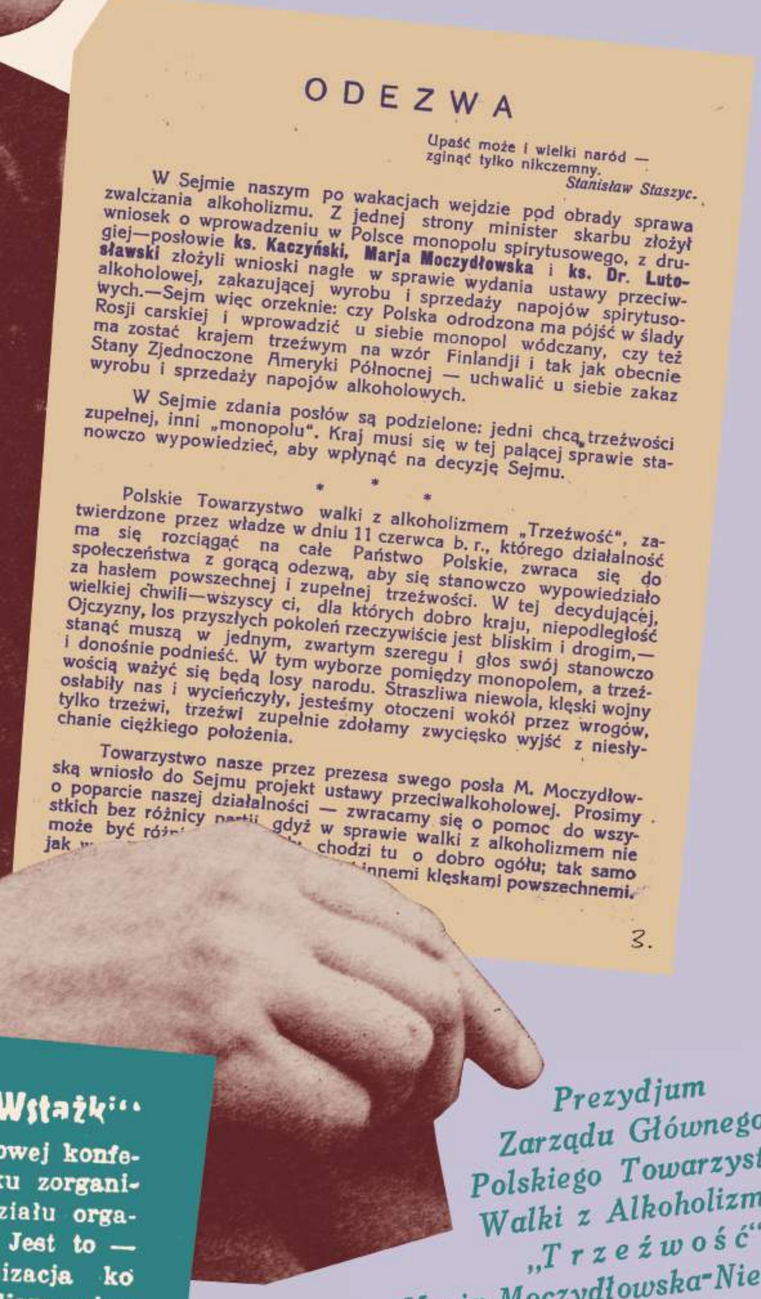
nie może być mowy o moralności narodu przy jednoczesnem panowaniu pijaństwa

Maria Moczydłowska (1886–1969)

Była absolwentką tajnego Uniwersytetu Warszawskiego, nauczycielką arytmetyki, aktywistką feministyczną walczącą o równouprawnienie kobiet i mężczyzn, a także działaczką organizacji społeczno-oświatowych oraz ruchu spółdzielczości, członkinią Koła Kobiet prowadzącego zajęcia m.in. z czytelnictwa, autorką artykułów z zakresu pedagogiki i higieny. Jej ambicją była pomoc ubogim osobom, zaniedbanym dzieciom, dbanie o morale społeczeństwa. W sejmie pełniła funkcję sekretarza Klubu Narodowego Zjednoczenia Ludowego. Zasiadała w sejmowej Komisji Ochrony Pracy, Oświatowej, Opieki Społecznej.

ODEZWA

Upaść może i wielki naród —
zginąć tylko nikczemny.
Stanisław Staszyc.

W Sejmie naszym po wakacjach wejdzie pod obrady sprawa zwalczania alkoholizmu. Z jednej strony minister skarbu złożył wniosek o wprowadzeniu w Polsce monopolu spirytusowego, z drugiej—posłowie **ks. Kaczyński, Marja Moczydłowska** i **ks. Dr. Lutosławski** złożyli wnioski nagłe w sprawie wydania ustawy przeciwalkoholowej, zakazującej wyrobu i sprzedaży napojów spirytusowych.—Sejm więc orzeknie: czy Polska odrodzona ma pójść w ślady Rosji carskiej i wprowadzić u siebie monopol wódczany, czy też ma zostać krajem trzeźwym na wzór Finlandji i tak jak obecnie Stany Zjednoczone Ameryki Północnej — uchwalić u siebie zakaz wyrobu i sprzedaży napojów alkoholowych.

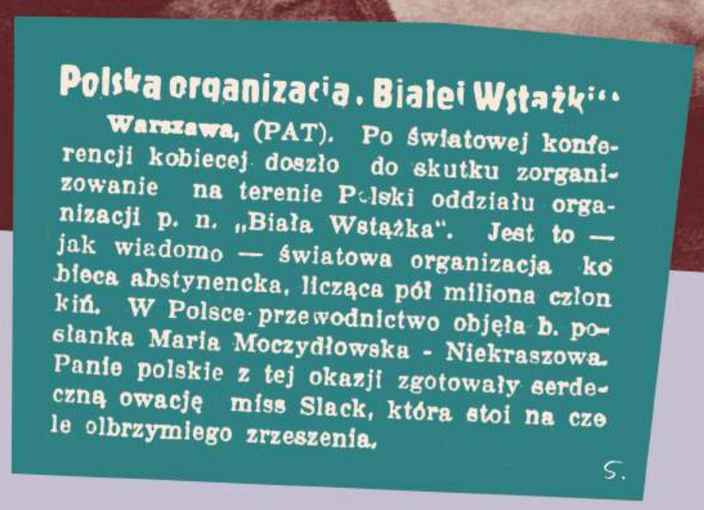
W Sejmie zdania posłów są podzielone: jedni chcą trzeźwości zupełnej, inni „monopolu". Kraj musi się w tej palącej sprawie stanowczo wypowiedzieć, aby wpłynąć na decyzję Sejmu.

* * *

Polskie Towarzystwo walki z alkoholizmem „Trzeźwość", zatwierdzone przez władze w dniu 11 czerwca b. r., którego działalność ma się rozciągać na całe Państwo Polskie, zwraca się do społeczeństwa z gorącą odezwą, aby się stanowczo wypowiedziało za hasłem powszechnej i zupełnej trzeźwości. W tej decydującej, wielkiej chwili—wszyscy ci, dla których dobro kraju, niepodległość Ojczyzny, los przyszłych pokoleń rzeczywiście jest bliskim i drogim,—stanąć muszą w jednym, zwartym szeregu i głos swój stanowczo i donośnie podnieść. W tym wyborze pomiędzy monopolem, a trzeźwością ważyć się będą losy narodu. Straszliwa niewola, klęski wojny osłabiły nas i wycieńczyły, jesteśmy otoczeni wokół przez wrogów, tylko trzeźwi, trzeźwi zupełnie zdołamy zwycięsko wyjść z niesłychanie ciężkiego położenia.

Towarzystwo nasze przez prezesa swego posła M. Moczydłowską wniosło do Sejmu projekt ustawy przeciwalkoholowej. Prosimy o poparcie naszej działalności — zwracamy się o pomoc do wszystkich bez różnicy partji, gdyż w sprawie walki z alkoholizmem nie może być różnic, chodzi tu o dobro ogółu; tak samo jak w innemi klęskami powszechnemi.

3.

Polska organizacja „Białej Wstążki"

Warszawa, (PAT). Po światowej konferencji kobiecej doszło do skutku zorganizowanie na terenie Polski oddziału organizacji p. n. „Biała Wstążka". Jest to — jak wiadomo — światowa organizacja kobieca abstynencka, licząca pół miliona członkiń. W Polsce przewodnictwo objęła b. posłanka Maria Moczydłowska - Niekraszowa. Panie polskie z tej okazji zgotowały serdeczną owację miss Slack, która stoi na czele olbrzymiego zrzeszenia.

5.

Prezydjum
Zarządu Głównego
Polskiego Towarzystwa
Walki z Alkoholizmem
„Trzeźwość"
Marja Moczydłowska-Niekraszowa.
Kazimierz Kalinowski
Aleksander Iżycki.

4.

1. Fotografia Marii Moczydłowskiej.
Źródło: „Maria Moczydłowska z mężem Mieczysławem". b.d. Galeria relacji | Sopocianie – Muzeum Sopotu. Dostęp 30.10.2024. https://sopocianie.muzeumsopotu.pl/sites/default/files/styles/colorbox-mniejszy/public/zdjecia_w_galerii/maria-moczydlowska-galeria/2.jpg?itok=ymNHnlvU.

2. Fotografia Moczydłowskich z nieznajomą parą.
Źródło: „Maria Moczydłowska z mężem Mieczysławem". b.d. Galeria relacji | Sopocianie – Muzeum Sopotu. Dostęp 30.10.2024. https://sopocianie.muzeumsopotu.pl/sites/default/files/styles/colorbox-mniejszy/public/zdjecia_w_galerii/maria-moczydlowska-galeria/4.jpg?itok=rdvNPmx.

3. *Odezwa : [Incipit:] W Sejmie naszym po wakacjach wejdzie pod obrady sprawa zwalczania alkoholizmu [...].* 1919. Warszawa: [s.n.].
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. DZS XVIA 3g, https://polona.pl/item-view/026204a7-ec93-43bf-a865-9b51c60afc7e?page=0.

4. Odezwa do byłych słuchaczy kursów alkohologji, Warszawa 1933.
Państwowa Szkoła Higieny i Polskie Towarzystwo Walki z Alkoholizmem „Trzeźwość". 1933. „Odezwa do byłych słuchaczy kursów alkohologji: Warszawa w lipcu 1933 r. / Państwowa Szkoła Higjeny. Polskie Towarzystwo Walki z Alkoholizmem «Trzeźwość»." Warszawa: s.n.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. DZS XVIIA 3, https://polona.pl/preview/c16e5427-331f-4063-af5c-7c0106a68ea3.

5. P[olska] A[gencja] T[elegraficzna]. 1937. Polska organizacja Białej Wstążki. *Dzień Bydgoski* 9 (216): 6.
Źródło: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy, sygn. R 1596.1931 (2°), https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/257216/edition/255709/content.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
2024 ROK KOBIET
Książnica Kopernikańska w Toruniu

ZOFIA MORACZEWSKA

Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

Zofia Moraczewska (1873–1958)

Żona Jędrzeja Moraczewskiego, premiera przygotowującego dekret nadający kobietom pełnię praw wyborczych, nauczycielka, działaczka społeczna, emancypantka, była nie tylko pierwszą przemawiającą w sejmie kobietą, ale i jedną z dwóch, której zaproponowano w dwudziestoleciu międzywojennym stanowisko ministra. Postulowała walkę z dyskryminacją kobiet: zrównanie płac, dopuszczenie kobiet do stanowisk, rewizję prawa cywilnego, ochronę macierzyństwa, a także upowszechnienie ochrony zdrowia i opieki nad dziećmi. W Sejmie Ustawodawczym piastowała funkcję sekretarza Komisji Zdrowia Publicznego, była członkinią Komisji Ochrony Pracy, Komisji Opieki Społecznej i Komitetu Repatriacyjnego. Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1927), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1930), Krzyżem Niepodległości (1931), Medalem 10-lecia Polski Ludowej (1955).

*Wysoki Sejmie! Ponieważ mam zaszczyt przemawiać jako pierwsza kobieta w Sejmie polskim, niechaj mi będzie wolno wyrazić głęboką radość, że odradzająca się ojczyzna moja po stu kilkudziesięciu latach niewoli zaraz w pierwszych chwilach, bo już przy uchwaleniu ordynacji wyborczej do Sejmu, śmiało i stanowczo przeciwstawiła się wiekowym tradycjom przez udzielenie praw obywatelskich tym szerokim masom ludności, które dotychczas były praw pozbawione, a w tej liczbie kobietom**

– słowa te, wypowiedziane przez Zofię Moraczewską 14 marca 1919 roku, przeszły do historii wolnej Polski.

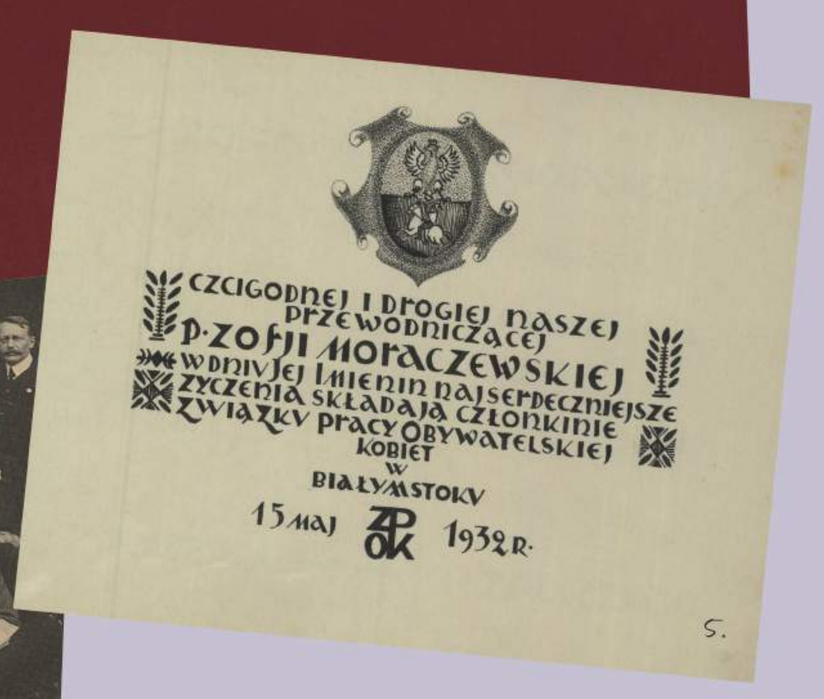
MAM ZASZCZYT PRZEMAWIAĆ JAKO PIERWSZA KOBIETA W SEJMIE POLSKIM

* Obarska, Marcelina. 2022. „Posełki, posełkinie, posłanki. Pierwsze polskie parlamentarzystki". Culture.pl. 22.07.2022. https://culture.pl/pl/artykul/poselki-poselkinie-poslanki-pierwsze-polskie-parlamentarzystki.

1. [Portret Zofii Moraczewskiej]. [1936].
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. F.48127, https://polona.pl/preview/4a25e62c-1941-45cb-8f03-9d27f17c3b33.

2. [Portret Jędrzeja I Zofii Moraczewskich]. [1896].
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. F.48144/W, https://polona.pl/preview/09cf115f-8800-40a1-9abe-06a75ad71551.

3. Delegacya Ligi Kobiet Polskich do koła polskiego we Wiedniu dnia 25/4 1917 r. w sprawie równouprawnienia kobiet w konstytucyi wyodrębnionej Galicyi.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. F.6956/IV, https://polona.pl/item-view/753f5eb6-a515-4811-97ab-1f72298e4d5?page=0.

4. Zakład Fotograficzny „Studio". [1919/1920]. [Klub P.P.S. w Sejmie Konstytucyjnym].
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. F.14916/IV, https://polona.pl/item-view/0fc2e078-98fc-44cd-bcde-c609c3ad5ce2?page=0.

5. Album z fotografiami dotyczącymi Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. AFF.III-88, https://polona.pl/preview/46efe351-79a0-4666-97b4-aac41d9b4d9a.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Książnica Kopernikańska w Toruniu

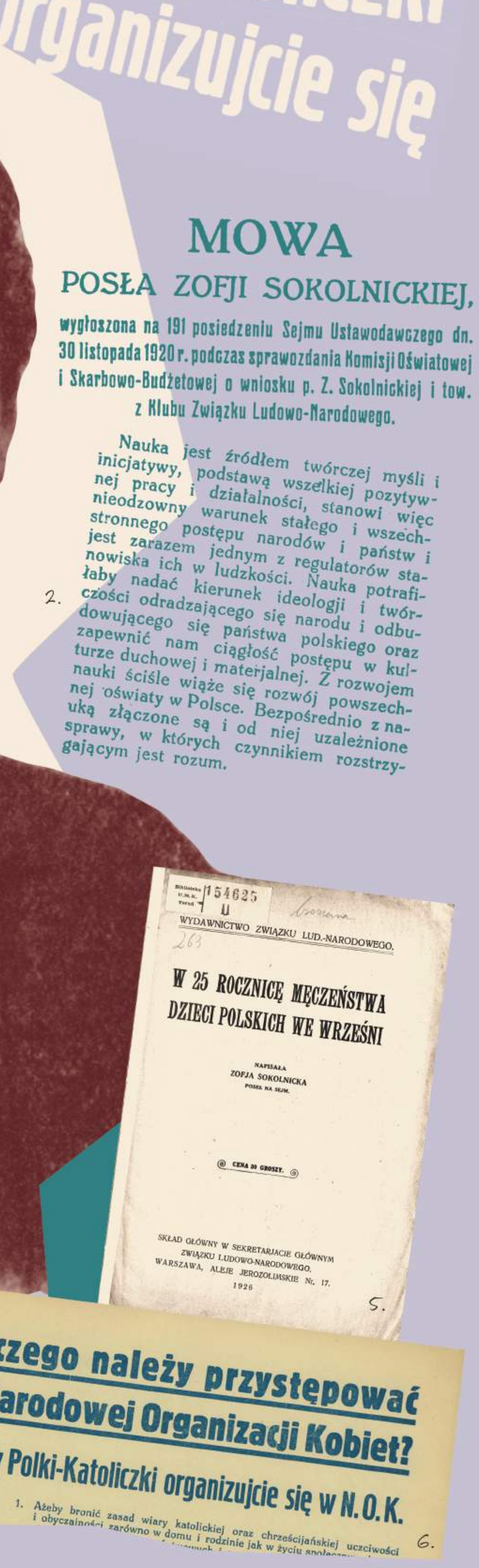
ZOFIA SOKOLNICKA

Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

Zofia Sokolnicka (1878–1927)

„Matka chrzestna" powstania wielkopolskiego, przez większość życia związana była z Poznaniem, gdzie skończyła prowadzoną przez siostry Danysz Wyższą Szkołę Żeńską; pomimo wydanego przez władze pruskie zakazu pobierała nauki w języku polskim. Jako słuchaczka nadzwyczajna (kobiety nie mogły wówczas studiować) uczestniczyła w kursach literatury i historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. W Krakowie skończyła również studia muzyczne. Po powrocie do Wielkopolski pracowała m.in. w Stowarzyszeniu Kobiecym „Warta", organizacji zajmującej się tajnym nauczaniem języka polskiego, opieką nad dziećmi, propagowaniem czytelnictwa; była współzałożycielką i członkinią wielu innych organizacji oświatowych i narodowych. Została współautorką podręcznika *Jak uczyć dzieci czytać i pisać po polsku*. W czasie I wojny światowej pracowała jako emisariuszka dla Centralnej Agencji Polskiej w Lozannie, uczestnicząc w zjeździe polityków emigracyjnych. Jako członkini Komisji Oświatowej i Komisji Opieki Społecznej zabierała głos w sprawach związanych z rozwojem nauki i sytuacji pracowników uniwersytetów. Pracowała przy kilkudziesięciu ustawach, m.in. dotyczącej pracowników naukowych, jak również prohibicji.

1. Fotografia portretowa.
Źródło: *Kobieta w sejmie. Działalność posłanek Narodowej Organizacji kobiet. Zarys sprawozdania za lata 1919–1927*. 1928. Warszawa: Narod. Organizacja Kobiet.
https://polona.pl/preview/4e5dac0b-8dac-4326-aac4-87abd953e79f

2. Sokolnicka, Zofja. 1920. *Mowa posła Zofji Sokolnickiej wygłoszona na 191 posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego 30 listopada 1920 r.* Warszawa: [Druk. Państwowa].
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. 505.050.
https://polona.pl/preview/1cdede50-b7d6-4cce-8faa-460289d58b8a.

3. „Śp. Zofja Sokolnicka". 1927. *Kurier Poznański* 22 (94): 1.
Źródło: PAN Biblioteka Kórnicka, sygn. Cz4293.
https://polona.pl/item-view/1cb29b97-4503-49ea-95c0-310f53fb2e00?page=0.

4. Sokolnicka, Zofja. 1921. *O pracy tajnej Towarzystwa Tomasza Zana pod jarzmem pruskiem: kilka wspomnień*. Warszawa: Biblioteka Filomacka.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. 506.711.
https://polona.pl/item-view/cab4a26a-27e7-4a54-b66f-095c060b3459?page=6.

5. *W 25. rocznicę męczeństwa dzieci polskich we Wrześni* pióra Zofii Sokolnickiej.
Źródło: Sokolnicka, Zofja. 1926. *W 25. rocznicę męczeństwa dzieci polskich we Wrześni*. Warszawa: Wydawnictwo Związku Ludowo-Narodowego.

6. Narodowa Organizacja Kobiet. *Dlaczego należy przystępować do Narodowej Organizacji Kobiet. [Inc.:] Kobiety organizują się w N.O.K. ażeby: 1. bronić zasad wiary katolickiej [...].* b.d. s.l: s.n.
Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. DŻS IO.
https://polona.pl/item-view/1cb29b97-4503-49ea-95c0-310f53fb2e00?page=0.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
2024 ROK KOBIET DOMAŃSKICH
Książnica Kopernikańska w Toruniu

IRENA KOSMOWSKA

Posłanka na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

Irena Kosmowska (1879–1945)

Wolna słuchaczka historii i literatury polskiej na lwowskim uniwersytecie, została aktywistką społeczną zaangażowaną w działalność na rzecz ruchu ludowego. Zorganizowała fundusz dla ofiar powodzi i strajku chłopskiego, współpracowała z działaczami Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom, działała w Lidze Obrony Praw Człowieka i Obywatela, opiekowała się uciekinierami i wysiedlonymi, pracowała w Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń. Udzielała się ponadto jako nauczycielka w wiejskiej szkole, a także współredaktorka tygodnika ludowego *Zaranie*, w którym publikowała pod pseudonimem „Jasiek z Lipnicy". Uczestniczyła w opracowaniu programu pierwszych szkół ludowych. Jeszcze przed otrzymaniem mandatu poselskiego, w listopadzie 1918 roku, uzyskała posadę wiceministra propagandy i opieki społecznej w Tymczasowym Rządzie Ludowym Republiki Polskiej w Lublinie. W sejmie Kosmowska przemawiała w sprawach związanych z rolnictwem, gospodarką, spółdzielczością, walką z bezrobociem, polityką zagraniczną, uczestniczyła w pracach nad konstytucją. Była członkinią Komisji Oświatowej, sekretarzem w Komisjach Spraw Zagranicznych i Konstytucyjnej oraz delegatką Sejmu do Międzynarodowej Unii Parlamentarnej.

1. Fotografia portretowa Ireny Kosmowskiej.
Źródło: „Irena Kosmowska, posłanka. Fotografia portretowa". b.d. 3/1/0/2/569. Narodowe Archiwum Cyfrowe. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5947143/obiekty/304704#opis_obiektu.

2. Zdjęcie portretowe Ireny Kosmowskiej.
Źródło: „Irena Kosmowska". b.d. 3/1/0/2/568. Narodowe Archiwum Cyfrowe. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5964901.

3. „Irena Kosmowska". 1930. *Gość Świąteczny* 34 (40): 317.
Źródło: Biblioteka Miejska im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, sygn. 128169, https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/163202/edition/165909/content.

4. Stronnictwo Ludowe – kongres w Warszawie.
Źródło: „Widok na salę podczas przemówienia b. marszałka Sejmu Rataja (stoi). W prezydium widoczni m.in.: Stanisław Thugutt (4 z lewej), Jan Tepper (3 z lewej), Bruno Gruszka (4 z prawej), Irena Kosmowska (1 z prawej)." b.d. 3/1/0/6/147. Narodowe Archiwum Cyfrowe. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5905716/obiekty/412476#opis_obiektu.

5. Uroczystość poświęcenia lokalu Polskiego Towarzystwa Walki z Alkoholizmem „Trzeźwość" w Warszawie.
Źródło: „Uroczystość poświęcenia lokalu Polskiego Towarzystwa Walki z Alkoholizmem «Trzeźwość» w Warszawie". b.d. 3/1/0/13/931. Narodowe Archiwum Cyfrowe. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5934736/obiekty/316635#opis_obiektu.

6. Fotografia portretowa Ireny Kosmowskiej.
Źródło: „Irena Kosmowska, posłanka. Fotografia portretowa". b.d. 3/1/0/2/570. Narodowe Archiwum Cyfrowe. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5964902/obiekty/263645#opis_obiektu.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
KUJAWY POMORZE
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Książnica Kopernikańska w Toruniu